

de Wijsheden

vertaling & uitleg van

Al Hikam Al 'Atai'yya

النِّكَمُ الْعَصَائِيَّةُ

shaykh **Mhamed Aarab**

Eerste druk, oktober 2025

ISBN 978-90-833169-9-4

Titel	De Wijsheden
Ondertitel	Vertaling & uitleg van <i>Al Hikam Al 'Ata'iyya</i>
Auteur	Mhamed Aarab
Inhoudelijke meelezer	Sonny Van Exaerde
Taalkundige redactie	Irene Schippers Evelyne Vanlandeghem

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Op alle uitgaven van Stichting 't Kennishuys gelden strikte auteursrechten. Voor het gebruik van teksten, fragmenten, gedichten, illustraties of alle andere vormen van gebruik uit het werk dat door 't Kennishuys wordt uitgegeven, dient 't Kennishuys schriftelijk om toestemming te worden gevraagd.

DISCLAIMER

De inhoudelijke bijdrage is van de auteur en reflecteert enkel en alleen de mening van de auteur en niet noodzakelijkerwijs die van de uitgever of de redactie.

Copyright © Stichting 't Kennishuys 2025

Stichting 't Kennishuys | Postbus 82095 | 2508 EB Den Haag
www.kennishuys.com | info@kennishuys.com

﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا﴾

“Wie haar [de ziel] zuivert, zal welslagen.”

De Qur’ān 91:9

Inhoud

Woord vooraf	6
Wie schreef deze wijsheden?	8
Leeswijzer	10
Wijsheden over Kennis	11
Wijsheden over Oprechtheid	19
Wijsheden over Afzondering	39
Wijsheden over Belang van tijd	45
Wijsheden over Gedenken van Allāh	55
Wijsheden over Overpeinzen	61
Wijsheden over Onthechting	67
Wijsheden over Behoeftigheid en armoede	75
Wijsheden over Vrees en hoop	89
Wijsheden over Etiquette van smeekbede	99
Wijsheden over Volledige overgave	113
Wijsheden over Geduld	131
Wijsheden over Deugden en zegeningen	137
Wijsheden over Dankbaarheid	153
Wijsheden over Gezelschap	159
Wijsheden over Hebzucht	163
Wijsheden over Nederigheid	165
Wijsheden over Vrees	169
Wijsheden over Aanbiddingen en Goddelijke inspiratie	175
Wijsheden over Rangen van spirituele reizigers	191
Wijsheden over Vernauwing en verruiming	201
Wijsheden over Spirituele lichten	207
Wijsheden over Naderen tot Allāh	225
Wijsheden over Nabijheid van Allāh tot zijn dienaren	237
Wijsheden over De gnosticus van Allāh	259
Slotwoord – Een reis die nooit eindigt	264
Over de auteur	265
Transliteratie	266
Methodologie voor Koranverzen	266
Bibliografie	267
Eindnoten	268

Woord vooraf

Als moslims moeten we weten wat we geloven. Daarom doen we kennis op over Allāh, Zijn boeken en Zijn boodschappers. Het zorgt ervoor dat we het geloof ook echt kunnen voelen in ons hart. Allāh ^{de Glorieuze en Sublieme} draagt ons daarom ook op om nooit te stoppen met leren. Want hoe meer kennis, hoe dieper je geloof kan doordringen in je ziel. We moeten ook weten hoe we ons geloof in praktijk brengen. Dus leren we hoe we het gebed het beste kunnen uitvoeren, hoe we vasten, hoe we op bezoek gaan naar Allāh's huis en hoe we met onze medemens omgaan. Tot slot hebben we te maken met onze persoonlijke band met Allāh en hoe we die kunnen verdiepen en versterken.

Deze drie soorten kennis vinden we allemaal terug in de Qur'ān en het voorbeeld van de Profeet Muḥammad ^{moge Allāh hem zegenen en vrede schenken}. Door de eeuwen heen is deze kennis door geleerden overgedragen, verduidelijkt en verder uitgelegd. Onder geleerden wordt daarin onderscheid gemaakt tussen de volgende drie vakgebieden: *'aqida* (geloofsleer), *fiqh* (plichtenleer, praktische toepassing) en *ihsān* (de relatie tussen Allāh en Zijn dienaren). *Ihsān* houdt in dat je ernaar streeft om Allāh te aanbidden alsof je Hem ziet. Dat je weet en voelt dat ook al zie je Hem niet, Hij jou wel ziet. Omdat er over dit vakgebied nog weinig beschikbaar is in de Nederlandse taal heeft 't Kennishuys mij gevraagd om na te denken over wat een goede basis zou zijn om kennis te maken met *ihsān*.

De keuze viel op *Al Hikam* (De Wijsheden) van Imām Ibn 'Aṭā'illāh as-Sakandarī een Egyptische geleerde uit de veertiende eeuw. Hij schreef een klassiek werk over '*het pad naar Allāh*', met de nadruk op zielszuivering. Het bijzondere van de *Hikam* is de vorm van korte en krachtige wijsheden en het feit dat daarin alle mogelijke onderdelen van *ihsān* aan bod komen. Op veel islamitische onderwijsinstellingen over de hele wereld worden de *Hikam* daarom gebruikt als introductie van *ihsān*. En dat is niet verwonderlijk, want de wijsheden zijn door hun aandachtige formulering makkelijk te onthouden.

Toen ik in 2019 door een islamitische instelling in Rotterdam gevraagd werd om een introductiecursus te ontwikkelen op het gebied van zielszuivering, heb ik ook de *Hikam* als basis gebruikt. De studenten waren diep onder de indruk van de wijsheden en moedigden mij aan om de *Hikam* te vertalen, toe te lichten en uit te leggen. Een boek over de *Hikam* zou volgens hen zoveel meer impact hebben dan die ene cursus die ik gaf voor een kleine groep toehoorders.

Alḥamdulillāh was 't Kennishuys bereid om in de totstandkoming van dit boek te investeren. Ik ben begonnen met een zo nauwkeurig mogelijke vertaling van de *Hikam* vanuit het Arabisch naar het Nederlands. Elk woord in de *Hikam* is zorgvuldig door hem uitgekozen en ik heb er dus bewust voor gekozen om de wijsheden niet 'vrij' te vertalen. Ik voelde dat ik me hier geen flexibiliteit kon veroorloven. Die flexibiliteit qua woordkeuze en taal had ik wel bij het toelichten en uitleggen van de wijsheden. Ik ben daarbij geholpen door mijn studenten - en dan vooral broeders Nazier Aziem en Dirk Huijser - die mij hun aantekeningen van de lessen ter beschikking hebben gesteld, zodat ik kon zien hoe mijn uitleg en bewoordingen bij hen waren binnengekomen, en Ilias Daia die heeft geholpen met

Leeswijzer

Je staat aan het begin van een spirituele reis met de woorden van een van de grote meesters van de islamitische spiritualiteit: Imām Ibn ‘Aṭā’illāh as-Sakandarī. Zijn *al-Ḥikam al-‘Aṭā’iyya* is geen gewoon boek, maar een verzameling spirituele inzichten voor wie verlangt naar nabijheid van Allāh. De 264 wijsheden zijn in deze uitgave thematisch geordend. Deze indeling helpt je om met meer focus en diepgang stil te staan bij verschillende aspecten van het spirituele pad, zonder de samenhang uit het oog te verliezen. Elk thema vormt als het ware een gids op je weg naar Allāh.

Volgens Imām Ibn ‘Aṭā’i bevat dit werk vier soorten spirituele kennis:

1. vermaning en herinnering voor de algemene gelovige;
2. zuivering van de ziel door morele vorming;
3. spirituele toestanden en stations van de reiziger op het pad;
4. mystieke kennis en Goddelijke inspiratie, toegankelijk voor wie dieper doordringt.

De Wijsheden spreken tot iedereen. Of je nu aan het begin staat of reeds proeft van spirituele nabijheid. Ze onthullen hun lagen naarmate je groeit in oprechtheid en overgave. Wat vandaag een gedachte is, kan morgen een realisatie worden.

Lees deze wijsheden niet vluchtig of slechts met het verstand. Open je hart en wees ontvankelijk. Wat je vandaag niet begrijpt, kan morgen helder worden, als Allāh het inzicht opent. Leg eventuele onbegrip niet bij de tekst, maar erken dat jouw ziel er misschien nog niet aan toe is. Vertrouw op de begeleiding van oprechte geleerden en spirituele *shuyūkh* (geleerden), want boeken alleen leiden je niet. Het zijn verlichte harten die andere harten verlichten.

Moge deze verzameling jou confronteren, troosten en bovenal richting geven op je reis naar Allāh.

WIJSHEID 2

الْعِلْمُ إِنْ قَارَنَتْهُ الْحَشْيَةُ فَلَكَ وَإِلَّا فَعَلَيْكَ.

Kennis die gepaard gaat met vrees,
is in jouw voordeel en anders is het tegen je.

Kennis vergezeld van vrees voor Allāh is nuttig in deze wereld en in het Hiernamaals. Er is een groot verschil tussen kennis hebben of vergaren mét of zónder vrees voor Allāh. Als jouw kennis gepaard gaat met Godsvrees, dan zal dat ervoor zorgen dat je Allāh niet verwaarloost, dat je je minder aan de wereld hecht en dat je daden zult willen doen die je dichter bij Allāh ^{de Glorioze en Sublieme} brengen. Je kennis helpt je dus om dichter bij je Schepper te komen. Als jouw kennis niet gepaard gaat met vrees voor Allāh, dan zal die kennis je juist in gevaar brengen. Want als je op basis van die kennis immoreel handelt, is dat veel erger dan dezelfde handeling uit onwetendheid verrichten. Allāh zegt in de Qur'ān: *“Wie oogst wenst voor het Hiernamaals, (voor hem) zullen Wij zijn oogst vergroten. En wie (alleen) de oogst van deze wereld verlangt, Wij zullen hem er wat van geven, maar hij zal geen aandeel hebben in het Hiernamaals.”* (Ash-Shūrā:20) De Profeet Muḥammad ^{moge Allāh hem zegenen en vrede schenken} heeft gezegd: *“Hij die geen kennis verwerft met de enige bedoeling om het genoeg van Allāh te zoeken, maar voor werelds gewin, zal de geur van het Paradijs (Janna) niet ruiken op de Dag der Opstanding.”*¹⁶

Het zoeken naar kennis is pas een deugd als je het doet met goede bedoelingen. Bijvoorbeeld om het genoeg van Allāh te zoeken. Je kunt je kennis ook willen inzetten in de praktijk om nuttig te zijn of om uit de duisternis van onwetendheid in het licht van kennis te willen komen. Volgens Imām Sufyān ath-Thawrī heeft de vrees voor Allāh ^{de Glorioze en Sublieme} voor een geleerde nog een extra dimensie: *“Kennis wordt geleerd om gebruikt te worden om Allāh te vrezen. De meerwaarde van de geleerde boven de anderen is omdat zijn kennis hem heeft geleid om vrees te hebben voor Allāh.”*¹⁷ Allāh belooft in de Qur'ān om ons kennis te geven mits wij Allāh vrezen: *“En vrees Allāh, en het is Allāh die jullie onderwijst, en Allāh is Alwetend over alle zaken.”* (Al-Baqara:282)

Het is uiteindelijk Allāh die ons de kennis geeft; ofwel door het opdoen van kennis, ofwel door het direct plaatsnemen van kennis in de harten van de wijzen, dus zonder inspanning, studie of tussenpersoon (*wāsiṭa*). Dit wordt de wetenschap van de feiten (*‘ilm ladunni*) genoemd, kennis die Allāh geeft aan een dienaar met een rein hart dat vrij is van andere slavernij dan Allāh, die zich volledig overgeeft en altijd Allāh nodig heeft. Deze kennis van de feiten heeft meestal als basis het leren van de wetenschap van de *sharī‘a* (islamitische wetten en regelgevingen) en het vervolgens in praktijk brengen. Geleerden die vanuit kennis schrijven die rechtstreeks van Allāh komt, moeten die kennis wel vergelijken met hun verstandelijke kennis en de wetenschap van de *sharī‘a*. En als het in tegenspraak is, moet het worden weggegooid, want dan is de kennis niet van Allāh, maar van de *shayṭān* (de duivel).

kan vergeven. Geleerden geven aan dat een uur bezinning gelijk staat aan zeventig jaar aanbidding. Het beste is om dit elke dag te doen, vlak na het laatste gebed en voordat je gaat slapen. Ook al is het maar vijftien minuten waarbij je nadenkt over je zonden, je slechte gedragingen, je schulden en je goede daden. Daarom zei ‘Umar ibn al-Khaṭṭāb: “Houd jezelf verantwoordelijk voordat jullie verantwoordelijk worden gehouden (door Allāh).”¹⁵¹

WIJSHEID 119

الْغَافِلُ إِذَا أَصْبَحَ يَنْظُرُ مَاذَا يَفْعَلُ،

وَالْعَاقِلُ يَنْظُرُ مَاذَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِهِ.

Wanneer de onachtzame mens 's morgens opstaat, denkt hij na over wat hij gaat doen, terwijl de intelligente mens denkt: “Wat is Allāh met mij van plan?”

De neiging om zaken aan jezelf toe te schrijven is heel menselijk. Als je onachtzaam bent en je wakker wordt, denk je: “Wat ga ik vandaag doen? Welke werkzaamheden zal ik vandaag beginnen of afmaken? Wat zal ik vandaag gaan leren of wat zal ik vandaag verdienen?” Je zult niet alleen in dit soort vragen jezelf centraal zetten, maar ook elke handeling en actie toeschrijven aan jezelf. Je vergeet dat Allāh ^{de Glorieuze en Sublieme} Degene is die alles regelt en beslist, dat Allāh jou en jouw handelingen en bewegingen heeft geschapen.

Als je verstandig bent (dat wil zeggen niet onachtzaam) en je wakker wordt, denk je juist: “Wat is mijn Schepper vandaag met mij van plan?” Je schrijft alles toe aan Allāh en weet dat niets gebeurt zonder de wil en macht van jouw Schepper. Je bent je ervan bewust dat al je handelingen, bewegingen en gedachten geschapen zijn door je Schepper, dat je geen stap doet of kan doen zonder Zijn wil. Als je verstandig bent, kijk je naar je Schepper. Je bent altijd bezig met Allāh ^{de Glorieuze en Sublieme} en Hij is altijd in je gedachten. Je zult daardoor rust vinden in datgene wat je in je leven overkomt, of dit nu positief of negatief is. Omdat je weet dat alles afkomstig is van je Schepper. Voorspoed of tegenspoed zal daardoor je hart nooit laten beven in dit leven. Als je onachtzaam bent, kijk je naar je zwakke *nafs*. Je maakt je zorgen over alles wat je overkomt. Je hart wordt snel onrustig van tegenspoed en van alles wat je niet hebt kunnen bereiken in dit leven. Je zult je nederlagen moeilijk kunnen verwerken. Je hart zal nooit rust vinden in dit leven.

WIJSHEID 140

لَوْلَا جَمِيلُ سِتْرِهِ لَمْ يَكُنْ عَمَلٌ أَهْلًا لِلْقَبُولِ.

Zonder Zijn prachtige bedekking zou
geen enkele daad waardig zijn om aanvaard te worden.

Geen enkele daad is genoeg om dichterbij Allāh te komen. Want onze daden van aanbidding hebben veel tekortkomingen, zoals vergeetachtigheid en afgeleid zijn. En toch denken we dat we door onze daden dichterbij Allāh de Glorieuze en Sublieme komen. Maar het is alleen doordat Allāh de defecten van onze daden bedekt, dat ze het waard zijn om door Hem te worden geaccepteerd. In het Arabisch wordt het onbepaalde woord ‘daden’ gebruikt in combinatie met een ontkenning en hierdoor krijgt het een algemene betekenis. Het gaat hier dus om alle soorten daden, zoals de geloofsgetuigenis, de gebeden en het vasten.

Als Allāh de Glorieuze en Sublieme een daad van ons niet accepteert, is er nooit sprake van onrecht. Want de daad op zich had toch al niet het niveau om geaccepteerd te worden. Je kunt het zien als een autoverkoper die een autowrak wil verkopen voor een enorm hoge prijs. Als jij dan besluit om de auto niet te kopen, zegt de autoverkoper: “Jij bent een moeilijk persoon dat jij deze auto niet wil accepteren.” In dit geval is het duidelijk dat het probleem in het aanbod van de autoverkoper zit en niet in de acceptatie van de koper. Zoals hier het bod van de autoverkoper niet waardig is voor acceptatie door de koper, zijn onze daden vergelijkbaar met het autowrak van de verkoper.

WIJSHEID 141

أَوْجَبَ عَلَيْكَ وَجُودَ طَاعَتِهِ، وَمَا أَوْجَبَ عَلَيْكَ إِلَّا دُخُولَ جَنَّتِهِ.

Hij verplichtte jou om Hem te dienen.
Hij verplichtte jou slechts het betreden van Zijn Paradijs.

Allāh heeft jou blijkbaar verplicht om Hem te dienen. Maar dat betekent in werkelijkheid dat Hij jou verplicht om Zijn Paradijs binnen te gaan, door jouw daden die daar een aanleiding toe zijn. Wat bedoeld wordt, is dat Allāh de Glorieuze en Sublieme onze daden niet nodig heeft. Onze gehoorzaamheid brengt Hem geen voordeel en onze ongehoorzaamheid doet Hem geen kwaad. Alle verplichtingen en opdrachten van Allāh brengen in werkelijkheid voordeel voor ons. En Hij is de Rijkste en de Meest Genadevolle.

Over de auteur

Shaykh Mhamed Aarab is imām, (universitair) docent en auteur. Zijn islamitische kennis carrière startte met het memoriseren van de Qur'ān. Een groot gedeelte van de Qur'ān heeft hij gememoriseerd in Maassluis, de rest memoriseerde hij tijdens zijn verblijf in de *Madrassa* in Tanalt. Toen hij de leeftijd van twintig jaar bereikte, vertrok hij naar Syrië, waar hij de Arabische taal en de islamitische wetgeving (*sharī'a*) bestudeerde aan het islamitische instituut Abū Nūr in Damascus. Tegelijkertijd volgde hij de lessen van Shaykh dr. Sa'īd Ramaḍān al-Būṭī in zijn moskee en tevens genoot hij onderricht bij Shaykh Usāma ar-Rifā'i: beiden hebben een belangrijke invloed op zijn leven gehad.

Vanuit Syrië vertrok shaykh Aarab naar Marokko, waar hij enkele jaren studeerde in de *Madrassa* Ibn al-Ḥabīb in Tanalt, in het zuiden van Marokko, onder shaykh Muḥammad al-Ghālī as-Saddasī. Ustādh Aarab bestudeerde daar islamitische teksten in onder andere 'aqīda (geloofsleer) en *fiqh* (jurisprudentie), waaronder *Al-Murshid al-Mu'in* met commentaar van Al-Mayyāra, *Al-Kubrā*, *Ar-Risāla* van Ibn Abī Zayd al-Qayrawānī met uitleg van Al-'Adawī, *Mukhtaṣar Khalīl* met commentaar van Aḥmad ad-Dardīr en *Tuḥfat al-Ḥukkām* van Ibn 'Āshim met uitleg van Imām Abī Ḥasan 'Alī ibn 'Abd as-Salām at-Tasūlī. Tevens bestudeerde hij de wetenschap *Uṣūl al-Fiqh* met behulp van de werken *Al-Waraqāt* van Imām al-Juwaynī en *Jam' al-Jawāmi'* van Imām As-Subkī. Ook de *ḥadīth* van de Profeet moge Allāh hem zegenen en vrede schenken kwam aan bod met de studie van *Ṣaḥīḥ al-Bukhārī*.

Verder bekwaamde hij zich in *ḥadīth*-wetenschappen met onder meer *Al-Bayqūniyya* en *Muqaddimat Ibn Ṣalāḥ*. In de vakken Arabische grammatica en morfologie memoriseerde hij onder andere de *Ājurrūmiyya*, *al-Zawwāwī* en *Alfiyya* van Ibn Mālik en bestudeerde hij *Lāmiyyat al-Af'āl* en *Qaṭr an-Nadā*. Tenslotte verdiepte hij zich in de Arabische retoriek (*Al-Balāgha*) onder meer door bestudering van werken als *Jawharat al-Maknūn* en *Talkhīṣ al-Miftāḥ*, daarbij op de klassieke manier vertoevend aan de voeten van geleerden in de moskee.

Na deze studies kwam shaykh Aarab terug naar Nederland waarna hij sinds 2005 docent is aan de IUASR en daarnaast een aantal jaar verbonden was als geestelijk verzorger bij de Dienst Justitiële Inrichtingen. Naast zijn universitair docentschap is hij hoofddocent bij het Itqan College, een islamitisch onderwijsinstituut waar hij medeoprichter van is en waar traditionele islamkennis wordt onderwezen. Naast zijn imām- en docentschap geeft hij lezingen en lessen in verschillende moskeeën en instituten.

Als auteur heeft hij meerdere werken op zijn naam staan, waaronder de vertaling en uitleg van het populaire boek *Arrisala (deel 1 Geloofsleer)* van Ibn Abī Zayd al-Qayrawānī, het boek *Halal – Gids over eten en drinken volgens de islam* en daarnaast een belangrijke inhoudelijke rol vervuld bij een groot deel van de publicaties van 't Kennishuys.